

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра прикладної біології, розведення та генетики тварин

ЗАТВЕРДЖЕНО

Факультет ветеринарної медицини

“ 18 ” _____ 06 _____ 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТВАРИННИЦТВО З ОСНОВАМИ РОЗВЕДЕННЯ ТВАРИН»

Галузь знань	Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина»
Спеціальність	Н6 «Ветеринарна медицина»
Освітня програма	«Ветеринарна медицина»
Факультет	Ветеринарної медицини
Розробник	Бочков Василь Миколайович доцент кафедри прикладної біології, розведення та генетики тварин, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни Для забезпечення необхідного рівня фахової підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини вони повинні навчитись вільно володіти теоретичними і практичними знаннями та навиками з тваринництва з основами розведення тварин.

Дисципліна “Тваринництво з основами розведення тварин” є одним із основних розділів технологій у тваринництві.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен знати еволюцію тварин, теорію породоутворення і використання порід. Володіти закономірностями індивідуального розвитку, прийомами і методами керування онтогенезом, теорією і практикою відбору і підбору, цілеспрямовано використовувати в практичній роботі методи розведення тварин.

Ознайомлення майбутніх спеціалістів з об'єктами їх фахової роботи, а саме: біологічними особливостями різних видів тварин, їх індивідуальним розвитком, закономірностями росту, конституції і екстер'єру, інтер'єру у різні вікові періоди, характером і величиною продуктивності залежно від фізіологічних і технологічних факторів, племінною цінністю тварин, методами розведення і селекції, їх впливом на здоров'я тварин і схильністю до захворювань, наслідки інбридингу і гетерозису, технологіями утримання та використання тварин. Одержані знання дадуть змогу ветеринарному лікарю враховувати технологічні фактори тваринництва при лікуванні та профілактиці різних видів тварин.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	<i>Магістр</i>	
Спеціальність	<i>Н6 - Ветеринарна медицина</i>	
Освітня програма	<i>Ветеринарна медицина</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Нормативна	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	_____ <i>(назва)</i>	
Форма контролю	<i>екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	1	_____
Семестр	4	_____
Лекційні заняття	<i>30 год.</i>	_____ год.
Практичні, семінарські заняття	<i>15 год.</i>	_____ год.
Лабораторні заняття	<i>15 год.</i>	_____ год.
Самостійна робота	<i>60 год.</i>	_____ год.
Індивідуальні завдання	<i>_____ год.</i>	_____ год.
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента –	<i>_____ 4 _____ год.</i> <i>_____ 4 _____ год.</i>	

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета. Ознайомлення майбутніх спеціалістів з об'єктами їх фахової роботи, а саме: біологічними особливостями різних видів тварин, їх індивідуальним розвитком, закономірностями росту, конституції і екстер'єру, інтер'єру у різні вікові періоди, характером і величиною продуктивності залежно від фізіологічних і технологічних факторів, племінною цінністю тварин, методами розведення і селекції, їх впливом на здоров'я тварин і схильністю до захворювань, наслідки інбридингу і гетерозису, технологіями утримання та використання тварин. Одержані знання дадуть змогу

ветеринарному лікарю враховувати технологічні фактори при лікуванні та проведенні профілактичних заходів щодо різних видів тварин.

Перелік навчальних дисциплін, які передують вивченню (за їх наявності).

Вивченню дисципліни передуює засвоєння компетентностей, набутих під час опанування обов'язкових освітніх компонентів ОПП першого року навчання, зокрема ОК: 5, 14, 15.

Вивчення дисципліни спрямовано на формування у студентів наступних компетентностей:

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі ветеринарної медицини, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної галузі та професії.

ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності.

фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

СК 10. Здатність розробляти стратегії безпечного, санітарно-обумовленого утримання тварин

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 7. Формулювати висновки щодо ефективності обраних методів і засобів утримання, годівлі та лікування тварин, профілактики заразних і незаразних хвороб, а також виробничих і технологічних процесів на підприємствах з утримання, розведення чи експлуатації тварин різних класів і видів.

ПРН 8. Здійснювати моніторинг причин поширення хвороб різної етіології та біологічного забруднення довкілля відходами тваринництва, а також матеріалами та засобами ветеринарного призначення.

Компетенції Першого дня, відповідно з вимогами Європейського Союзу

1. Демонструвати розуміння етичних та правових рамок, в яких має працювати лікар ветеринарної медицини, включаючи професійні аспекти, аспекти, що пов'язані з благополуччям тварин, власників тварин, громадським здоров'ям, суспільні та екологічні аспекти, пов'язані з професійною діяльністю.

2. Розуміти методи наукових досліджень, внесок фундаментальних і прикладних досліджень у науку та реалізацію принципу 3Rs (Replacement, Reduction, Refinement - Заміна, Скорочення, Удосконалення).
5. Ефективно спілкуватися із власниками тварин, громадськістю, колегами за професією та відповідними органами, використовуючи мову, що є прийнятною для відповідної аудиторії, і дотримуватись принципів повної поваги до конфіденційності та приватності.
6. Впроваджувати принципи ефективної міжособистісної взаємодії, включаючи комунікацію, лідерство, управління, роботу в команді, взаємоповагу та інші «м'які» навички.
7. Належно оформляти клінічну документацію та документи для власників тварин, а також, за необхідності, звіти про клінічні випадки у формі, задовільній для відповідної аудиторії.
8. Ефективно працювати в складі поліпрофільної команди під час надання ветеринарних послуг та визнавати внесок усіх членів команди.
9. Вміти критично мислити, здійснювати перегляд та оцінку літератури та презентацій.
10. Розуміти та застосовувати принципи концепції Єдиного здоров'я для забезпечення належної клінічної практики у ветеринарії, а також науково обґрунтованої та доказової ветеринарної медицини.
11. Демонструвати здатність критично аналізувати докази, справлятися з неповною інформацією, вирішувати непередбачувані ситуації та адаптувати знання, вміння і практичні навички до різних виробничих ситуацій.
15. Регулярно брати участь у процесах самоаналізу та оцінювання з боку колег з метою підвищення ефективності власної роботи і роботи всього колективу.
16. Отримувати точну та об'єктивну історію окремої тварини або групи тварин, а також їх утримання та стану навколишнього середовища.
21. Оцінювати фізичний стан, благополуччя та стан годівлі тварини або групи тварин та консультувати власника тварин щодо принципів утримання, годівлі, відтворення, продуктивних якостей, добробуту, індивідуального здоров'я, здоров'я стада та громадського здоров'я.
26. Отримувати доступ до відповідних джерел інформування та Законодавства, що стосуються догляду за тваринами та забезпечення їх благополуччя, переміщення тварин, нотифікацій щодо догляду за тваринами та їх добробутом, переміщенням тварин, хвороб, що підлягають повідомленню, використання лікарських засобів, включаючи відповідальне використання антимікробних препаратів.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							Заочна форма					
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Змістовий модуль 1. Родоводи. Екстер'єр. Інтер'єр. Порода. Онтогенез.													
Тема 1. Поняття про предмет. Значення тваринництва як галузі народного господарства, перспективи його розвитку.	1	2	2										
Ідентифікація тварин. Племінний та зоотехнічний облік.	1	6			2		4						
Тема 2. Походження та еволюція тварин.	2	2	2										
Родоводи. Класифікація родоводів. Техніка складання індивідуальних та групових родоводів.	2	6			2		4						
Тема 3. Основні біологічні особливості породи, класифікація та структура порід.	3	2	2										
Особливості будови тіла тварин різного напрямку продуктивності. Визначення віку тварин.	3	6		2			4						
Тема 4. Індивідуальний розвиток тварин.	4	2	2										
Методи обліку і вивчення росту тварин. Визначення абсолютного, середньодобового та відносного приростів	4	8		2			6						
Тема 5. Конституція тварин.	5	2	2										
Екстер'єр тварин. Статі екстер'єру тварин. Масті і відмітини.	5	8			2		6						

Тема 6. Екстер'єр тварин	6	2	2										
Методи оцінки екстер'єру і конституції тварин. Вади і недоліки екстер'єру.	6	6		2		8							
Тема 7. Інтер'єр тварин	7	2	2										
Контроль знань по 1-му змістовому модулю	7	2		2									
Разом за змістовим модулем 1		60	14	6	8		32						
Змістовий модуль 2. Облік і оцінка продуктивності тварин. Племінна цінність. Відбір і підбір. Методи розведення. Інбридинг. Гетерозис. Життєздатність. Селекція на резистентність. Визначення тісноти інбридингу. Відтворювальна здатність. Біологічні особливості тварин. Породи тварин і птиці. Кінний спорт, тренінг і випробування коней.													
Тема 8. Продуктивність сільськогосподарських тварин.	8	2	2										
Облік і оцінка молочної продуктивності у скотарстві	8	6		2									
Тема 9. Відбір тварин.	9	2	2			2							
Облік і оцінка м'ясної продуктивності	9	6		2									
Тема 10. Підбір тварин.	10	2	2			2							
Якісне групування стада, розрахунок ефекту селекції	10	6		1	1								
Тема 11. Методи розведення тварин.	11	2	2										
Визначення племінної цінності тварин	11	6		2		4							
Тема 12. Розведення за лініями	12	1	1										
Встановлення родинних зв'язків між тваринами і визначення ступеня інбридингу за методикою Д. Шапоружа	12	6		2		4							
Тема 13. Селекція тварин на життєздатність і стійкість до захворювань.	12	1	1										
Визначення	13	6		2		4							

3.Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття про предмет. Значення тваринництва як галузі народного господарства, перспективи його розвитку	2
2	Походження та еволюція тварин	2
3	Основні біологічні особливості породи, класифікація та структура порід	2
4	Індивідуальний розвиток тварин	2
5	Конституція тварин	2
6	Екстер'єр тварин	2
7	Інтер'єр тварин	2
8	Продуктивність сільськогосподарських тварин	2
9	Відбір тварин	2
10	Підбір тварин	2
11	Методи розведення тварин	2
12	Розведення за лініями	1
13	Селекція тварин на життєздатність і стійкість до захворювань	1
14	Біологічні особливості, породи худоби. Технології виробництва, облік і оцінка продуктивності у скотарстві, вівчарстві та козівництві	2
15	Біологічні особливості, породи та кроси тварин. Технології виробництва, облік і оцінка продуктивності у свинарстві, кролівництві, звірівництві та птахівництві	2
16	Біологічні особливості та породи коней і собак. Технології у конярстві, облік і оцінка продуктивності у конярстві. Спортивне конярство. Сфера використання собак	2

4. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ідентифікація тварин. Племінний та зоотехнічний облік.	2
2	Родоводи. Класифікація родоводів. Техніка складання індивідуальних та групових родоводів.	2
3	Екстер'єр тварин. Статі екстер'єру тварин. Масті і відмітини.	2
4	Методи оцінки екстер'єру і конституції тварин. Вади і недоліки екстер'єру.	2
5	Облік і оцінка молочної продуктивності у скотарстві	2
6	Якісне групування стада, розрахунок ефекту селекції	1
7	Встановлення родинних зв'язків між тваринами і визначення ступеня інбридингу за методикою Д. Шапоружа	2
8	Складання схем підбору, вивчення схем схрещування, розрахунок кровності помісей	2

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Особливості будови тіла тварин різного напрямку продуктивності. Визначення віку тварин	2
2	Методи обліку і вивчення росту тварин. Визначення абсолютного, середньодобового та відносного приростів	2
	Контроль знань по 1-му змістовому модулю	2
3	Облік і оцінка м'ясної продуктивності	2
4	Якісне групування стада, розрахунок ефекту селекції	1
5	Визначення племінної цінності тварин	2
6	Визначення коефіцієнта інбридингу за формулою Райта-Кисловського	2
7	Спрямованість інбридингів при розведенні за лініями	1
	Контроль знань по 2-му змістовому модулю	1

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ідентифікація тварин. Племінний та зоотехнічний облік	4
2	Родоводи. Класифікація родоводів. Техніка складання індивідуальних родоводів (методи складання) Техніка складання і читання групових родоводів	4
3	Екстер'єр тварин. Статі екстер'єру тварин. Масті і відмітини	6
4	Методи оцінки екстер'єру і конституції тварин. Вади і недоліки екстер'єру.	8
5	Особливості будови тіла тварин різного напрямку продуктивності. Визначення віку тварин	4
6	Методи обліку і вивчення росту тварин. Визначення абсолютного, середньодобового та відносного приростів	6
7	Визначення племінної цінності тварин за походженням та за якістю потомства	4
8	Встановлення родинних зв'язків між тваринами і визначення ступеня інбридингу за методикою Д. Шапоружа	4
9	Визначення коефіцієнта інбридингу за формулою Райта-Кисловського	4
10	Визначення параметрів відбору і підбору тварин. Визначення варіантів підбору. Техніка складання схем підбору, складання схем схрещування, визначення кровності помісей	8
11	Технології виробництва, облік і оцінка продуктивності у скотарстві, вівчарстві та козівництві	2
12	Технології виробництва, облік і оцінка продуктивності у свинарстві, кролівництві, звірівництві та птахівництві	2
13	Технології у конярстві, облік і оцінка продуктивності у конярстві. Спортивне конярство. Сфера використання собак	4

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

(вибрати необхідне чи доповнити)

- усне або письмове опитування;
- тестування;
- захист лабораторних робіт;
- пірінгове оцінювання;
- захист розрахункових/графічних робіт.

7. Методи навчання (вибрати необхідне чи доповнити):

- проблемне навчання;

- практико-орієнтоване навчання;
- кейс-метод;
- проєктне навчання;
- перевернутий клас;
- навчання через дослідження;
- навчальні дискусії та дебати;
- командна робота.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1.		
Лекційне заняття 1. Поняття про предмет. Значення тваринництва як галузі народного господарства, перспективи його розвитку	ПРН - 7, 8 У тому числі значення тваринництва як галузі народного господарства, перспективи його розвитку. Вмітимуть здійснювати ідентифікацію тварин, зоотехнічний та племінний облік. Знатимуть породи тварин, оцінюватимуть екстер'єр тварин за статями екстер'єру. Зможуть визначати масті і відмітини. Знатимуть методи оцінки екстер'єру і конституції тварин, вади і недоліки екстер'єру, індивідуальний розвиток тварин, особливості будови тіла тварин різного напрямку продуктивності. Визначення віку тварин. Методи обліку і вивчення росту тварин. Визначення абсолютного, середньодобового та відносного приростів. Зможуть вести оцінку продуктивності тварин.	
Лабораторна робота 1. Ідентифікація тварин. Племінний та зоотехнічний облік.		10
Самостійна робота 1. Ідентифікація тварин. Племінний та зоотехнічний облік		2
Лекційне заняття 2. Походження та еволюція тварин		
Лабораторна робота 2. Родоводи. Класифікація родоводів. Техніка складання індивідуальних та групових родоводів.		10
Самостійна робота 2. Родоводи. Класифікація родоводів. Техніка складання індивідуальних та групових родоводів.		2
Лекційне заняття 3. Основні біологічні особливості породи, класифікація та структура порід		
Практична робота 3. Особливості будови тіла тварин різного напрямку продуктивності. Визначення віку тварин.		10
Самостійна робота 3. Особливості будови тіла тварин різного напрямку продуктивності. Визначення віку тварин.		1
Лекційне заняття 4. Індивідуальний розвиток тварин		
Лабораторна робота 4. Методи обліку і		10

вивчення росту тварин. Визначення абсолютного, середньодобового та відносного приростів		
Самостійна робота 4. Методи обліку і вивчення росту тварин. Визначення абсолютного, середньодобового та відносного приростів		2
Лекційне заняття 5. Конституція тварин		
Лабораторна робота 5. Екстер'єр тварин. Статі екстер'єру тварин. Мاستі і відмітини.		10
Самостійна робота 5. Екстер'єр тварин. Статі екстер'єру тварин. Мاستі і відмітини.		2
Лекційне заняття 6. Екстер'єр тварин		
Лабораторна робота 6. Методи оцінки екстер'єру і конституції тварин. Вади і недоліки екстер'єру.		10
Самостійна робота 6. Методи оцінки екстер'єру і конституції тварин. Вади і недоліки екстер'єру.		1
Лекційне заняття 7. Інтер'єр тварин		
Модульна контрольна робота 1.		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2.		
Лекційне заняття 8. Продуктивність сільськогосподарських тварин	ПРН - 7, 8 У тому числі знатимуть наукові і практичні основи селекції, добір і підбір тварин. Вмітимуть складати та читати родоводи тварин. Знатимуть класифікація родоводів, техніку складання індивідуальних родоводів (методи складання), техніку складання і читання групових родоводів, методи розведення тварин, встановлювати родинні зв'язки між тваринами і визначення ступеня інбридингу за методикою Д. Шапоружа та коефіцієнта інбридингу за формулою Райта-Кисловського. Визначення племінної цінності тварин за походженням та за якістю потомства. Вести селекцію тварин на життєздатність і стійкість до захворювань. Знати народно-господарське значення та біологічні особливості, продуктивність, породи свиней, птиці, коней, великої рогатої худоби і овець, вміти вести племінну	
Лабораторна робота 8. Облік і оцінка молочної продуктивності у скотарстві		7
Лекційне заняття 9. Відбір тварин		
Практична робота 9. Облік і оцінка м'ясної продуктивності		7
Лекційне заняття 10. Підбір тварин		
Лабораторна робота 10. Якісне групування стада, розрахунок ефекту селекції		7
Лекційне заняття 11. Методи розведення тварин		
Практична робота 11. Визначення племінної цінності тварин		7
Самостійна робота 7. Визначення племінної цінності тварин за походженням та за якістю потомства		2
Лекційне заняття 12. Розведення за лініями		
Лабораторна робота 12. Встановлення родинних зв'язків між тваринами і визначення ступеня інбридингу за методикою Д. Шапоружа		7

Самостійна робота 10. Встановлення родинних зв'язків між тваринами і визначення ступеня інбридингу за методикою Д. Шапоружа	роботу в стаді та знати сферу використання собак	2
Лекційне заняття 13. Селекція тварин на життєздатність і стійкість до захворювань		
Практична робота 13. Визначення коефіцієнта інбридингу за формулою Райта-Кисловського.		7
Самостійна робота 11. Визначення коефіцієнта інбридингу за формулою Райта-Кисловського.		2
Лекційне заняття 14. Біологічні особливості, породи худоби. Технології виробництва, облік і оцінка продуктивності у скотарстві, вівчарстві та козівництві		
Лабораторна робота 14. Складання схем підбору, вивчення схем схрещування, розрахунок кровності помісей		7
Самостійна робота 12. Визначення параметрів відбору і підбору тварин. Визначення варіантів підбору. Техніка складання схем підбору, складання схем схрещування, визначення кровності помісей		2
Лекційне заняття 15. Біологічні особливості, породи та кроси тварин. Технології виробництва, облік і оцінка продуктивності у свинарстві, кролівництві, звірівництві та птахівництві		
Практична робота 15. Спрямованість інбридингів при розведенні за лініями		7
Самостійна робота 13. Технології виробництва, облік і оцінка продуктивності у скотарстві, вівчарстві та козівництві, свинарстві, кролівництві, звірівництві та птахівництві		4
Лекційне заняття 16. Біологічні особливості та породи коней і собак. Технології у конярстві, облік і оцінка продуктивності у конярстві. Спортивне конярство. Сфера використання собак		
Самостійна робота 14. Технології у конярстві, облік і оцінка продуктивності у конярстві. Спортивне конярство. Сфера використання собак		2

Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота		$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$
Екзамен		30
Всього за курс		$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$

8.1. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.2. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	<i>НАПРИКЛАД:</i> роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	<i>НАПРИКЛАД:</i> списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	<i>НАПРИКЛАД:</i> відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення:

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/assign/view.php?id=313242>)
- ОБОВ'ЯЗКОВО;**
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти;
- програма навчальної (виробничої) практики навчальної дисципліни (якщо вона передбачена навчальним планом).

10. **Рекомендовані джерела інформації (*не рекомендувати до використання застарілі інформаційні джерела та інформаційні джерела країни-агресора*)**

1. Бочков В. М., Якубець Т. В. Методичні вказівки для проведення навчальної практики з дисципліни «Основи розведення тварин». Київ : ТОВ ЦП «КОМПРИНТ», 2025. 77 с.
2. Вдовиченко Ю. В., Германчук С. Г., Басовський Д. М., Сидоренко О. В., Полупан Ю. П., Прийма С. В., Романова О. В. Каталог бугаїв молочних і молочно-м'ясних порід для відтворення маточного поголів'я в 2023 році / за ред. Ю. П. Полупана, С. В. Прийми. Київ, 2023. 329 с.
3. Вдовиченко Ю. В., Прийма С. В., Сидоренко О. В., Басовський Д. М., Полупан Ю. П., Джус П. П., Бондарук Г. М., Чоп Н. В., Романова О. В. Каталог бугаїв м'ясних порід і типів для відтворення маточного поголів'я в 2023 році / за ред. С. В. Прийми. Київ, 2023. 28 с.
4. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві. URL: <https://data.gov.ua/dataset/b3c7dd2a-f0a3-4750-89cb-90f760ba3e51> (дата звернення: 16.06.2026).
5. Державні книги племінних тварин різних видів та різних порід.
6. Інструкція із селекції племінних бугаїв молочних і молочно-м'ясних порід. Київ, 2006.
7. Мельник Ю.Ф., Найденко К.А., Майборода М.М., Витриховська А.В., Журавель М.П., Литвиненко Т.В. Практикум з розведення сільськогосподарських тварин. Київ : видавничий дім «Слово», 2007. 240 с.
8. Положення про Державний реєстр селекційних досягнень у тваринництві. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-24#Text> (дата звернення: 16.06.2026).
9. Положення про Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві. URL: <https://data.gov.ua/dataset/b3c7dd2a-f0a3-4750-89cb-90f760ba3e51> (дата звернення: 16.06.2026).

10. Положення про Єдиний державний реєстр тварин. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0240-25#Text> (дата звернення: 16.06.2026).
11. Положення про ідентифікацію та реєстрацію великої рогатої худоби. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0166-18#Text> (дата звернення: 16.06.2026).
12. Положення про ідентифікацію та реєстрацію коней. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0486-25#Text> (дата звернення: 16.06.2026).
13. Положення про ідентифікацію та реєстрацію овець і кіз. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-18#Text> (дата звернення: 16.06.2026).
14. Положення про ідентифікацію та реєстрацію свиней. URL: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr101666.pdf> (дата звернення: 16.06.2026).
15. Про племінну справу у тваринництві : Закон України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T369100> (дата звернення: 16.06.2026).
16. Ровчак А. Я., Рубан С. Ю., Борщ О. О. та ін. Молочне скотарство (особливості ведення в сучасних умовах). Київ : ТОВ ЦП «КОМПРИНТ», 2022. 366 с.
17. Розведення сільськогосподарських тварин / М. З. Басовський, В. П. Буркат, Д. Т. Вінничук та ін. ; за ред. М. З. Басовського. Біла Церква, 2001. 400 с.
18. Розведення с.-г. тварин з основами спеціальної зоотехнії / Т. В. Засуха, М. В. Зубець, Й. З. Сірацький та ін. ; за ред. М. В. Зубця. Київ : Аграрна наука, 1999. 510 с.
19. Рубан С. Ю., Даншин В. О., Мітіогло Л. В. та ін. Генетичні ресурси у тваринництві. Київ : ТОВ ЦП «КОМПРИНТ», 2022. 611 с. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1gvGa-fA6b6-Adr9wNq4C8ydqj8_Qijx3 (дата звернення: 16.06.2026).
20. Сучасні методи селекції у тваринництві. Навчальний посібник з оцінки екстер'єру в молочному скотарстві / С. Ю. Рубан, О. О. Борщ, О. М. Федота,

А. А. Гетя, В. М. Бочков, Т. В. Литвиненко, О. В. Борщ, Г. В. Перекрестова,
В. М. Голубенко, Т. В. Якубець. Київ : ТОВ ЦП «Компрінт», 2018. 150 с.